

🔗 موضوع: خوانش پدر سالار؛ یگانه خوانش موجود؟!

✦ ارائه دهنده: جناب آقای دکتر محمدتقی کرمی

📌 **پدرسالاری جریان مسلط تاریخ اجتماعی زنان در ایران**

🔹 در تاریخ اجتماعی جنسیت روایت‌های مسلطی وجود دارد که این روایت‌ها با نگاه انتقادی و یا به تعبیری شرق شناسانه به ساخت جنسیت در ایران و روابط زن و مرد می‌نگرند. تصویری تماما سیاه از گذشته که ناشی از روابط مردسالارانه و پدرسالارانه بوده است. عصاره این رویکرد فهم روابط زن و مرد مبتنی بر ایده قدرت و ستمگری است.

باید توجه داشت که مقوله‌ی تبعیض بین زن و مرد با ستم از سوی مردان بر زنان تفاوت دارد. در واقع تفاوت منافع و محدودیت منابع مفهوم «ستم» را شکل می‌دهد به شکلی که منافع مردان در گرو عدم منفعت زنان و توانایی مردان در گرو ناتوانی زنان است. مفهوم ستم به قوه قاهره نیاز دارد که این قوه و منبع نیرو همان «پدرسالاری» و «مردسالاری» است. یعنی نظام فراگیری که بر همه نظام‌های دیگر مسلط است و **پروژه اصلی اش مدیریت ستم علیه زنان است.**

همین ایده روایت مسلط تاریخ اجتماعی‌های موجود در چهل سال اخیر بوده است.

▼ دستور کار تاریخ اجتماعی جنسیت، یک دستورکار بسیارگسترده، فریه و پیچیده است که نگاه‌های متعدد با توجه به دیدگاه‌های شخصی و ربط ارزشی به این حوزه ورود می‌کنند؛ لذا می‌توان از تاریخ اجتماعی‌ها در موضوع جنسیت صحبت کرد.

▼ در سال‌های اخیر یک سلیقه، پارادایم و ربط ارزشی خاص در روایتگری تاریخ اجتماعی جنسیت به عنوان صدای مسلط وجود داشته است. این صدای مسلط را چهره‌هایی مانند خانم افسانه نجم‌آبادی، خانم ژانت آفاری و آقای سیروس شمیسا نمایندگی می‌کنند.

🔹 **فهم بحث تاریخ اجتماعی جنسیت به امرجنسی و سکسوالیته در دوره‌ی قاجار پیوند می‌خورد.** در همین راستا ابتدا این ایده از سوی افرادی چون شمیسا و بعد آفاری مطرح می‌شود که ایرانی‌ها همواره دوست‌دار شعر بوده‌اند و مضامین اشعار آن‌ها عمدتاً به عشق برمی‌گردد اما معشوق در این اشعار «هم‌جنس» خودشان بوده است.

◆ به دنبال این نگاه، ستم در روابط میان زنان و مردان از حوزه‌ی خصوصی، سکسوالیته و روابط عاشقانه آغاز می‌شود. در واقع اگر زن در عرصه عمومی مورد ستم قرار می‌گیرد به دلیل مقهور بودن او در حوزه‌ی خصوصی است.

▼ در روایت‌های موجود چند نوع از سکسوالیته در ایران وجود دارد:

- تمایل مردان به همجنس خود و ترجیح مردان بر زنان در روابط جنسی
- تعدد زوجات که مختص به بزرگان، درباریان و برخی روحانیون بوده
- ازدواج موقت با اغراض گوناگون

• روابط نامشروع با فواحش در دوره‌ی قاجار و پهلوی

▼ منابع این روایت‌ها به چند دسته تقسیم می‌شود:

- خاطرات، دست‌نوشته‌ها و سفرنامه‌های غربی‌ها در ایران و برخی مورخان و خاطره‌نویسان و شاهزادگان قاجاری که به تقلید از غرب در نوشتن خاطرات ورود می‌کردند.
- اسناد و گزارشات رسمی و دولتی درباره سکسوالیته ایرانی در آن دوره.
- مطالعات تاریخ اجتماعی متقدم از قبیل کارهای آقای جعفرشهری که مورد توجه خانم آفاری و نجم‌آبادی بوده است.
- مناقشات روشنفکران دوره مشروطه در نقد سکسوالیته ایرانی.

◆ اما مساله قابل توجه این است که در همه‌ی این تحقیقات، سفرنامه‌ها و گزارشات تاریخی تأکید شده است که **بدنه‌ی اجتماعی و عموم ایرانی‌ها تک همسر بودند**، طلاق و شذوذات اخلاقی وجود نداشته و خانواده نهادی بسیار پایدار و قابل اتکا بوده است؛ اما بدیل‌های خانوادگی تک همسری به عنوان امر غافلگیرکننده در این آثار بیشتر به چشم آمده است.

▼ همچنین باید به این نکته توجه کرد که **معمولا تاریخ نویسان تمایل داشتند امر خارج از عادت را گزارش دهند** و شمار زیاد گزارش‌ها از گرایش به همجنس توسط ایرانی‌ها حاصل همین گزاره و به علت شاذ بودن آن‌ها در کلیت بدنه‌ی جامعه‌ی ایرانی بوده است.

در نقشه و نوآوری نگاه
نساکفتمان آینده

❖ مساله مهم دیگر این است که روایت سفرنامه‌ها و گزارشات حاصل انطباق امر موقت اروپایی که در عصر ریاضت جنسی و اخلاقی ویکتوریا به سر می‌بردند با امر موقت ایرانی که شذوذات اخلاقی در آن توسط بخشی از بدنه اجتماعی مثل شاهان و طبقات بالا رواج داشته، بوده است.

❖ نکته دیگر آن است که در پارادایم مسلط تاریخ اجتماعی جنسیت در ایران عمده رویکردها بر اساس رویکردهای پساساختارگرایانه و فوکویی است که در آن قدرت موجود سعی در تامین منافع خود دارد و علی‌رغم مقاومت شکل گرفته در برابر آن، قدرت تلاش می‌کند تا اشکال جدیدی از سلطه و استیلا را بازتولید کند. این روایت در غرب روایت حاشیه‌ای در حوزه علوم انسانی و علوم اجتماعی است اما در پژوهش‌های علوم اجتماعی در ایران بسیار مورد توجه بوده است.

▼ این نگاه قابلیت این را دارد تا تمامی حوزه‌های اجتماعی از جمله حوزه‌ی زنان را سیاه جلوه دهد.

در حالی که واقعیت حیات اجتماعی ما حاکی از تضادها و تعامل‌هاست که در آن اگرچه موقعیت زنان مطلوب نیست، اما وضعیت زنان در مسیری تاریخی به سمت رشد و بهبود بوده است.

زنان نیز در تجربه‌های شخصی‌شان این تاریخ سیاه مبتنی بر ایده‌ی قدرت را فهم نکرده و تایید نمی‌کنند؛ اگرچه ممکن است وضعیت استثنایی وجود داشته باشد که قطعا معیار کلی محسوب نمی‌شود.

در تاریخ اجتماعی جنسیت باید بازسازی‌هایی از جنس ایده‌ی دکتر فرهادی که بر اساس صدای حاشیه‌ها و نادیده‌هاست، اتفاق بیفتد.